

WERGEREK / A TRANSLATION

Zimanê Kurdî*

(The Kurdish) Language

Jaffer Sheyholislami**

Wergêran ji Zimanê Îngilîzî bo Kurdî: Mehmet Yonat***

Kurd ji bo zimanê xwe di zimanê kurdî de bêjeya “Kurdî” (كوردی) bi kar dihînin. Ev beş di serî de hin agahîyên dîrokî û sosyo-çandî yên derbarê vî zimanî de dide; wekî malbata zimanî ya vî zimanî, zaravayên wî û statu û rewşa jîndarîya wî. Pey van agahîyan, ji ber ku derî çarçoveya vê xebatê ye ku li ser terîfên zimannasîye yên hemû zaravayên vî zimanî bihê sekinîn, wê tenê terîfeke zimannasîyê ya Kurdîya Navendî (Sorani, ji vê şûnda KN) bihê dayîn. Li Iraqê KN xwedîyê statuyeke fermî ye û dîsa çima ku KN ew zarava ye ku ji hêla pirê Kurdên Iraqê ve dihê axaftin, loma jî em ê li ser KNyê bisekinin. Hin bêje û gotinên bingehîn yên Kurdîya Navendî û Kurdîya Bakur (Kurmancî, ji vê şûnda KBK) wê bihên dayîn û paşê wê metneke mînak ya KNyê jî li dawîyê bihê zêdekirin. Ev beş wê bi listeyeke pirtûk û çavakanîyên li ser zimanî bihê qedandin.

MALBATA ZIMÊN

Kurdî aîdê şaxa rojava ya zimanên Îranî ye ku şaxek ji şaxên sereke ya malbata zimên ya Hînt-Ewropayê ye. Her çiqas Kurdî di bin bandora pirê zimanên heremê yên wekî Erebi û Tirkî de mabe jî, ew ji hêla fonolojî (sîstema dengan), morfolojî (sazkirina bêjeyan) û sentaksê (rêza bêjeyan) ve cuda ye. Erebi û Tirkî di nav mal-

* Ev gotar ji hêla Jaffer Sheyholislami ve hatiye nivîsîn û ji hêla Mehmet Yonat ve hatiye wergêrandin. Kunyeya orjînalê gotarê ev e: Sheyholislami, J. (2018). (The Kurdish) Language. In Sebastian Maisel (Ed.), *The Kurds: An Encyclopedia of Live, Culture, and Society (141-162)*. ABC-CLIO Greenwood. (8,000 words):

<https://www.abc-clio.com/ABC-CLIOGreenwood/product.aspx?pc=A4992C>

* **Carleton University, School of Linguistics and Language Studies, Assoc. Prof.** / Zaningeha Carletonê, Xendingeha Zimannasî û Xebatên Zimanî, Doç. Dr.

JafferSheyholislami@cunet.carleton.ca ORCID: 0000-0002-3425-5592

* **Zaningeha Mêrdîn Artukluyê, Fakulteya Edebîyatê, Beşa Ziman û Edebîyata Kurdî, Dr.** Mardin Artuklu University, The Faculty of Literature, The Department of Kurdish Language and Literature. mehmetyonat@gmail.com ORCID: 0000-0001-8576-7486

bata zimanî ya Hînt-Ewropayê de nînin. Ji hêla zimannasîyê ve, Kurdî nêzîkî Farisî, Belûçî û Peştûyî ye. Ew xwedîyê hin bêjeyên bingehîn yên kevnare ye ku bi zimanên Ewropî re hevpar in: wekî “du” ku di Îngilizî de “two” û di Firensî de “duex” (“x” a dawî nayê xwendin) e; “no” (Kurmançî “Neh”)¹ ku di Îngilizî de “nine” û di Fransî de “neuf” e; “pênc” ku di Yûnanî de “Pênte” e; “pê” ku di Fransî de “pied” (“d” ya dawî nayê xwendin) e; “bira” ku di Îngilizî de “brother” e; “dan” ku di Fransî de “dent” (“t” ya dawî nayê xwendin û “e” wekî “a” dihê xwendin) e.

ZARAVAYÊN KURDÎ

Wekî piraniya zimanan Kurdî jî xwedîyê hin zarava û devokan e. Bêyî ku di navbera axêverên hin ji van zaravayan têkilîyeke zimanî ya mezin tunebe, dibe ku axêverên van zaravayan hevdu fêm nekin. Yanê, dibe ku axêverê zaravayekê ji hêla axêverê zaravayê dinê ve neyê fêmkirin. Hin caran cudahîyên zimannasîyê yên di navbera zaravayan de ew qas pir in ku ew zarava ji hêla hin zanyaran ve wekî zimanên cuda hatine hesibandin. Lêbelê, piraniya Kurdan zaravayên xwe wekî Kurdî terîf dikin. Ji vê nêrînê ya gunçaw ew e ku Kurdî wekî zimanekî-makro bihê hesibandin.

Li gor krîtera fêmkirina hevdu (mutual intelligibility) û îbatên zimannasîyê, zaravayên Kurdî dikarin di bin pênc gruban de bînin dabêşkirin: Bakur (Kurmançî), Navend (Sorani), Başûr (Kirmanşani), Zazakî û Goranî/Hewramî. Gelek zimannasên zimannasîya teorîk di wê bawerîyê de ne ku her du grubên dawî ne Kurdî ne, lewra ew ji hêla zimannasîyê ve gelek ji Kurdîya rast (her sê grûbên din) dîr in. Lê piranî axêverên Zazakî û Goranî/Hewramî ji xwe re dibêjin Kurd. Ew her du grub xwedîyê gelek bêje û hin taybetîyên rêzimanî ne ku bi grubên din yê Kurdî re hevpar in.

Piraniya Kurdan, Kurmançî wekî zimanê xwe yê zikmakî û yê mîrate (heritage language) qebûl dikin. Ev Kurd li Turkîyê (teqîriben 10 heta 15 milyon), li Sûrîyê (teqîriben 2 milyon), li Iraqê (1 heta 1.5 milyon) û li Îranê (teqîriben milyonek) û li Ermenîstan û welatên derûdora wê (teqîriben 500,000 heta 1 milyon) dijîn. Hin bajarên mezin yê ku li wan Kurmançî dihê axaftin ev in: Dîyarbekir (Amed bi Kurdî) li Tirkîyeyê, Duhok li Iraqê, Qamişlo li Surîyê û Urmîye (Wirmê) li Iranê. 500,000 axêverên vî zaravayî li Emerîkaya Başur û Ewropayê, bi taybetî jî Almaniyayê dijîn.

Di dawîya sedsala 16an de Kurmançî zaravayê nivîskî yê vî zimanî bûye. Lê ji ber wê sedema bingehîn ku Kurd xwedîyê dewleta xwe nebûne, ev zarava heta nîveka sedsala 20an ji zimanekî nivîskî û standard zêdetir wekî zimanê axaftinê maye. Di piraniya sedsala 20an de Kurmançî hem li Tirkîyeyê hem jî li Surîyê

1 Nota Wergêrî

hatîye qedexekirin. Li Îran û Iraqê, ev zarava ji dibistan û sazîyên hukumatê zêdetir di qadên taybet û şexsî de hatîye bikaranîn. Bi xêra hin rewşenbîrên li surgunê, wek mînak Celadet Elî Bedirxan, ev zaravayê Kurdî bi awayekî ciddî di salên 1949an de standardîze bûye.

Di sala 1992yan de Turkîye qedexeya li se Kurdî rakirîye û li vê dewletê, em şahidê pêşdeçûyînan bûne. Hin ji van pêşdeçûyînan ev in: Bilindbûneke bêemsal ya di çapemenîyê de, kursên hînbûn û hînkirina kurdî, hem di qada taybet hem jî di qada fermî de vekirina qanaleke televîzyonê (TRT Kurdî) ya 7/24 ya ku ji hêla devletê ve dihê sponsorkirin.² Lê Kurdî hêj jî xwedîyê statuyeye fermî nîne li Turkîyê û li Turkîyê, herema Kurdan di nav de, Kurdî hêj ne zimanê dibistanan e. Li Îranê jî rewş wekî vê ye. Lê li Iraqê, ji sala 1992yan vir ve, wexta ku Kurdên Iraqê bûn xwedîyê otonomîya polîtîk, Badînî ku devokeke Kurmancî ye, bû zimanê fermî yê defakto yê bajarê Dihoka Iraqê. Çawa ku Kurdî bû zimanê hukumeta heremî û gelek rojname, qanalên TV û radyoyan hatin weşandin, bi heman rengî Kurdî zimanê sîstema perwerdehîyê ya bajarên wê heremê ye jî. Kurmancî ji 2014an vir ve bûye zimanê fermî yê Kurdîstana Suriyê. Lê ev ziman xwedîyê tu statuyeye pozîtîf nîne li Îran û Turkîyê. Di her du dewletan de ev zarava dihê tolerekirin (yanê, qedexe nîne), lê ew xwedîyê tu piştgirîya dewletê nîne. Her çiqas di vî zaravayî de çapemenî mumkun be jî û medyaya dewletê wê ji bo weşana TVyê bi kar bîne jî, ew zimanê sîstema dibistanan, zimanê hukumatê an jî yê înstîtuyên taybet nîne.

Kurdîya Navendî (Sorani) gruba duyemîn ya mezin ya zaravayên Kurdî ye ku ev ji gumanê re vekirîye. Tenê li Îran (teqriben 3.5 mîlyon) û Iraqê (teqriben 4 mîlyon) dihê axaftin. Her çiqas kevneşopa nivîskî ya vî zaravayî du sedsal pey Kurmancî dest pê kiribe jî, vî zaravayî serdestîya xwe di destpêka 1800an de bi dest xist. Ji 1930an vir ve li Iraqê, KN bûye yek ji zimanên fermî yê medya, dibistan û yê hukumatê heremî li Suleymanîye, Hewlêr û Kerkukê ku piraniya Kurdên Iraqê lê dijîn. Di sala 1945an de wexta Kurdên Îranê li Mehabadê komareke temenkin ava kirin, Kurdî bû zimanê fermî yê dewletê. Lê ji wê wextê vir ve, ev ziman û zimanên wekî wê yê kêmaran hatin marjînalîzekirin; ev ziman, ne bû zimanê enstîtuyên taybet û yê rêveberîyê û ne jî bû zimanê dibistanan. Di îlona 2015an de Zaningeha Kurdîstanê (Senendec, Îran) bernameya lîsansê ya ziman û edebîyata Kurdî vekir. Yek ji armancên bernameyê gihandina mamosteyên Kurdî bû da ku wexta hukumatê heqên zimanî qebûl kirin ev mamoste bikaribin di dibistanan de vî zimanî fêr bikin. Li Iraqê rewş bi temamî cuda ye. KN zimanê fermî û yê herî berbelav yê ragihandin, dibistanan û nivîsên fermî yê Hukumeta Heremî ya Kurdîstanê ye. Bikaranîna Erebi bi mizgeft û hin sektorên qanûnî û tenduristîyê

2 Ji bilî van pêşdeçûyînan di hin Zaningehên Turkîyeyê de beşên ziman û edebîyata Kurdî hatine vekirin. (Nota Wergêr)

ve sînordar e ku di van sektoran de Kurdî hêj xwedîyê termînolojîyêke têr nîne ji bo kar bi awayêke baş bimeşin. Ne wekî 30 sal ewil, îro gelek zarokên Kurdistana Iraqê bêyî ku Erebi baş hîn bibin, mezin dibin û dibistana xwe diqedînin. Di şûna Erebi de Îngilîzî li heremê zêdetir populer e. Sih sal ewil, xwendekaran, di sinifa şeşan de tenê bi du saetan dest bi dersên Îngilîzî dikirin. Lê îro, Îngilîzî ji sinifa yekem dest pê dike. Heta li hin cihan ji pêşdibistanê dest pê dike.

Wekî KNYê, Kurdîya Başûr wekî Kirmanşanî dihê zanîn, li Îran û Iraqê dihê axaftin. Bajaren mezin yên wekî Kirmanşaha Îranê û Xaneqîn û Bexdaya? Iraqê xelk bi vî zaravayî diaxivin. Li Îranê, piranî axêverên vî zaravayî li cihên gundewarî dijîn, lê gelek merkezên bajaran wekî Kirmanşahê, asîmîle bûne û zimanê wan bûye Farisî. Ji bo wexteke gelek dirêj, bikaranîna vî zaravayî kêr bûye û di malan de û di nav cihên nefermî û biçûk de maye. Lê di salên dawîn de xelk bi weşana pirtûkan, weşanên demî û rûpelên webê ve zêdetir bala xwe dane li ser vî zaravayî.

Zazakî an jî Dimilî ji hêla nêzîkê 2 mîlyon axêver ve li Turkiyê dihê axaftin. Ji bilî grubeke edebî, piranî Zaza xwe ji hêla etnîkî ve Kurd dihesibînin. Piranî zimannas û filolog, piranîya wan Ewropî ne, di wê fikrê de ne ku Zazakî ne zaravayeke Kurdî ye lê zimanekî cuda ye. Dîyarbekir ji bilî axêverên Kurmancî merkezêk ji merkezên mezin ya axêverên Zazakî ye. Ji salên 1980yan vir ve, aktîvîst û şexsiyêten edebî yên Zazakî ji bo standardkirina vê devokê gelek ked dane û ev devok di qada medyayê de bi kar anîne û heta dereceyê kursên ziman vekirine.

Wekî Zazakî Goranî/Hewramî jî ji aliyê gelek zimannasên Ewropî ve wekî zaravayeke Kurdî nayê hesibandin. Esas, ev zimannas di wê baweriyê de ne ku Zazakî û Goranî naşibin zaravayên din (Zaravayên Bakur, Navend û Başûr) lê dişibin hevdu. Goranî ne wekî Zazakî li dewletekê (Turkiyeyê) li du dewletan (Îran û Iraq) dihê axaftin. Hejmara axêverên vî zaravayî teqîben 100.000 e ku li gor zaravayên din axêverên wê gelek kêr in. Dîsa kêr zêde ev zarava hatîye standardkirin û ji bilî hebûneke kêr ya di medyayê de bikaranîna vî zaravayî bi cihên nefermî ve sînordar e. Wexta zarok diçin dibistanê li Kurdistana Iraqê KNYê û li Îranê jî Farisî hîn dibin, divê em Goranî/Hewramî wekî zimanekî di bin xetereyê de bibînin (Ji bo agahiyên zêdetir binêre Sheyholislami, 2015). Şopînerên Kaka'î û Ehli Heq devokeke Goranî/Hewramî diaxivin (Sheyholislami, 2015).

TERÎFA ZIMANNASÎYÊ

Zaravayên Standard

Terîfeke zimannasîyê ya hemû zaravayên Kurdî derveyî çarçoveya vê xebatê ye. Loma ji vê şûnda em ê li ser terîfên bingehîn yên Kurdîya Navendî (KN) bisekin. Her wekî li jorê jî hate gotin, sebaba vê tercîhê ew e ku KN ne tenê zimanekî ji zimanên fermî yê Iraqê ye lê di heman demê de ew, zimanê xebatê yê berbelav û

fermî yê Hukumeta Heremî ya Kurdistanê (HHK) ye. Dîsa bêguman ew zaravayê herî standardbûyî ye. Lê berîya terîfeke zimannasîyê ya KNYê bihê dayîn, wê li ser cudahîyên bingehîn yê her du zaravayên mezin yê Kurdî bihê sekinîn (Binêre Tabloya 1.).

Tabloya 1.: Cudahîyên Morfosentaksî yê Soranî û Kurmancî (Haig û Öpengin, 2015: 5-6).

Soranî	Kurmancî
1. Hebûna paşgira nasyariyê	Tunebûna paşgira nasyariyê
2. Paşgira pirjimarîyê ya gelemperîbûyî	Paşgira pirjimarîyê tenê di rewşa tewandî de
3. Hebûna cînavkên klîtîk	Tunebûna cînavkên klîtîk
4. Wundabûna forma dîrek ya <i>eza</i> cînavka şexsê yekem yê yekjimar (di hemû devokan de); nebûna formên rewşan yê hemû cînavkên şexsî yê serbixwe (Lê di hin devokan de wekî Mukrî, şexsê sêyem yê yekjimar ji hêv cuda ne. (binêre Öpengin)	Berdewamiya cudahiya <i>ez/min</i> di şexsê yekem de, berdewamiya rewşa tewandî û raşterast di hemû cînavkên şexsî de (di hin devokan de şexsê duyem yê yekjimar kelijîne)
5. Di gelek mintiqeyan de wundabûna cudahiya zayendê (di hin devokan de berdewam e, wekî Mukrî)	Berdewamiya zayendê
6. Hebûna avaniya tebatî ya morfoljîk	Tunebûna avaniya tebatî ya morfolojîk, tebatîya analîtîk ya bi lêkera alîkar “hatin”ê ve.
7. Nebûna forma serbixwe û forma nişander yê îzafeyê	Forma serbixwe û forma nişander yê îzafeyê
8. Tîpa hevedudanî ya vekirî ya îzafeyê	Tunebûna tîpa hevedudanî ya vekirî ya îzafeyê (Lê di hin devokên nêzikê Soranî de bikaranîneke sînodar heye, wekî Şemzînan)
9. Wundabûna nişankerên rewşê li ser navdêran û li ser hemû cînavkên şexsî (Lê di hin devokan de bi awayeke marjînal heye, wekî Mukrî)	Nişankerên rewşan li ser hemû navdêr û cînavkan heye (Di hin devokan de li ser navdêrên nêr yê yekjimar wunda bûye)

Cudahîyên ku di Tabloya 1ê de hatine dayîn dikare kafî bihê ji bo ku hin zimannas bigihêjin wê encamê ku ev her du zarava bi qasî Almanî û Îngilizî ji hev cuda ne û lewra jî ne wekî zaravayên zimanekî lê wekî du zimanên cuda bên hesibandin (Ji bo nirxandîneke tam ya gengeşîya berdest ya li ser ziman û zaravayan, bi taybetî di çarçoveya Kurdî de binêrin Haig û Öpengin, 2014).

Li vir, ez ê li ser maddeyeke tabloya 1ê kûr bibim: maddeya 5an, zayenda rêzimanî. Bereksê KNYê, hemû navdêrên KBKYê xwedîyê zayenda rêzimanî ne; ew navdêr yan nêr in yan jî mê ne. Ev dikare wekî aliyê herî zehmet yê KBKYê bihê nirxandin ji bo hînbûna wê ji hêla kesên vî zaravayî wekî zimanê duyem hîn dibin ku di nav wan de axêverên KNYê jî hene. Lewra zayenda rêzimanî yê navdêran piranî caran bi zagonan nayê zanîn. “Pirtûk” mê ye; û dibe “pirtûka min”; lê çima “hesp” nêr e ew dibe “hespê min”. Di KNYê de avanîya xwedîyê ji bo her duyan jî wekhev e; “pirtûkî min, hespî min” (Di vê derê de îya li dawîya navdêran hatîye zêdekirin îzafe ye ku em ê dûre li ser bisekinin) (ji bo agahîyên zêdetir, binêre Haig û Öpengin: 2015).

FONOLOJÎ

Dengdêr

Dengdêrên KN û KBKYê ji heşt dangan pêk dihên: pênc heb dengdêrên dirêj (a, i, e, o, u) û sê heb dengdêrên kin (æ, ɒ, i). Di tabloya 2yan de dengdêrên Kurdî li gor AFNê (Alfabeya Fonetîk ya Navneteweyî) hatine dayîn. Ev heşt dengdêr di KN û KBKYê de hevpar in. Lê li hin cihan, sîstema dengdêran dibe ku sabît nebe. Wek mînak, fonemên *e* û *oyê* dibe ku bi halên xwe yê dirêj yê *i*: û *uyê* ve di nav guherîna de bin. Mesela, bêjeya “sor”ê dibe ku di hin hereman wekî /sɒr/ û hin cihan jî wekî /sor/ (di KBKYê de jî) bihê gotin. Dîsa bêjeya “anîn”ê dibe ku li hin hereman wekî /benæ/ û hin cihan jî wekî /bi:næ/ bihê gotin. Di KNa standard te ev her du bêje wekî /sɒr/ û /benæ/ dihêne qebûlîkirin.

Bêdeng

Di Kurdîya Navendî de 27 bêdeng hene (binêre Tabloya 3.). Her çiqas piranî van bêdengên xwedîyê çavkanîyeke Hînt-Ewropî bin jî, hin ji wan jî Erebi tînen: wekî bêdengên *q*, *ç* û *hyên* navên Erebi yê *Qadir*, *Abdullah* û *Hamîd*. Ji bilî di bêdengên, bêdengên Kurdî û yê Îngilizî kêma zêde wekî hev in. Ya ewil, denga ewil ya bêjeyên Îngilizî yê “that” û “think” in ku di Kurdî de tunene. Ya duyem, bêdenga *yyê* ye ku di bêjeya Fransî ya “dorier” de heye û bêdenga *xyê* ye ku di Almanî de di bêjeya “loch” de heye. Ev her du bêdeng di Îngilizî de tunene lê di Kurdî de hene.

Tabloya 2.: Dengdêrên Kurdî yê di Kurdîya Navendî û ya Bakur de Hevpar

	Pêş	Navend	Paş
Girtî	i:	i	u, ɒ
Nîvgirtî	æ, e		o
Vekirî	a		

Tabloya 3.: Bêdengên Kurdîya Navendî

	Dulêvî (bilabial)	Lêvdidanî (Labiodental)	Didanî (Dental) / Alveolar	Kampiduyî (Palatoalveolar) /Palatal	Paştgamî (Velar)	Zimanokî (Uvular)	Pharyn- geal	Gewrîyî (Glottal)
Stops û affricates	p, b		t, d	ç j	k g	q		ʔ
Xişok (fricative)		f, v	s, z	ʃ ʒ	x ɣ		ħ ʕ	h
Difnî (Nasal)	m		n					
Approxi- mants	w				y			
Tepok (flap), lerzok (trill)			r, r					
rexkî (laterals)			l		ɭ			

Her çiqas sîstema dengdêran ya her du zaravayên mezin wekî hev bin jî, hin cudahiyan berçav di sîstema bêdengyan ya her du zaravayan de hene. Bêdenga *vyê* di zaravayê KBKyê de ji KNYê zêdetir e. Di heman demê de bêdenga *wyê* di KNYê de zêdetir e. Di gelek leksîkonan de *wya* KNYê, di KBKyê de dibe *v*: *aw* (KN) *av* (KBK), *pêlaw* (KN) *pêlav* (KBK), *lêw* (KN) *lêv* (KBK), *şew* (KN) *şev* (KBK). Di KNYê de dengên alveolar ya tepok (flap) /r/ û ya lerzok (trill) /r/ ne tenê du deng in lê du fonem in jî; di asta fonemîk de ew cuda ne; wekî *ker* /kær/ û *keř* /kær/. Ew rewş di her du rexkîyan (lateral) de jî heye; rexkîya /l/ û ya /l/yê. Ev her du dengên nêzikî hevdu di gelek zimanan de hene, lê KBK û Îngilizî jî di nav de ev her du deng di asta fonemîk de nayên nîşandan. Yanê, di Îngilizî de hun dixwazin bi /l/ya sivik bêjin /blæk/ an jî bi /l/ya hişk bêjin /blæk/ wateya “black” (reş) naguhere. Lê di KNYê de ev her du deng wateyê diguherînin. *kel* (gir) ji *kele* (bûfalo) cuda ye, dîsa *gul* (gul) ji *gulê* (Nexweşê cuzzamê) cuda ye.

Alfabe

Kurdî bi alfabayên cuda ve hatine nivîsîn. Lê îro, pîranî bi du forman ve dihê nivîsîn. Yek li ser alfabeya Erebî û Farisî hatiye avakirin û li Îran û Iraqê dihê bikaranîn. Li vir, em ê ji bo vê bêjin Kurdo-Erebîk. Alfabe ya din wekî alfabe ya Kurdo-Latînî dihê navkirin û bi pîranî ji hêla Kurdên Ermenîstanê, ku li wê derê berê alfabe ya Krîlî dihat bikaranîn, Kurdên Turkiyê û Sûrîyê ve dihê bikaranîn (Tabloya 4an û mînakên di dawî de binêre). Her wekî dihê texmînkirin, alfabe ya Kurdo-Latînî dişibe alfabe ya Tirkî. Tiştê balkêş ew e ku Kurdên Sûrîyê bi heman alfabayê ve dinivîsin ku ev alfabe bi temamî ji alfabe ya zimanê Erebî cudatir e ku li Sûrîyê domînat e.

Alfabe yê Kurdî

Zimanê Kurdî ji alfabe yê hevpar û formeke standart mehrûm e. Du zaravayên standart hene: Kurmançî û Soranî. Soranî hem li Îranê û hem jî li Iraqê bi hin

cudahiyên ortografîyê ve bi alfabe ya Farisî-Erebî ve dihê nivîsîn. Her çiqas di nivîsa Erebî û Farisî de alfabe ya fonemîk bi piranî tenê bêdeng nîşan bide jî, di nivîsa Kurdî de alfabeke modîfîyekirî dengdêran jî nîşan dide. Kurmançiya standart li Iran, Iraq û Sûrîyê bi alfabe ya Farisî-Erebî ve û li Turkîyê, Ermenîstanê û Sûrîyê jî bi alfabe ya Kurdî-Latînî ve dihê nivîsînê. Kurd xwedîyê gelek alfabe û şiklên nivîsan in, lewra ew li welatên cuda bi alfabe û şiklên nivîsên cuda ve dihê nivîsîn.

Di tabloya 4an de fonemên Kurdî bi AFN (Alfabe ya Fonetîk ya Navneteweyî), Kurdo-Latînî û Kurdo-Erebîk ve hatine nîşandan. Li ber wan mînakên Kurdî û Îngilîzî hatine dayîn da ku her dengêkî nîşan bide. Divê ev bihê gotin, dengdêra kin /i/ tenê di alfabe ya Kurdo-Latînî de heye, wekî *min*, lê di alfabe ya Kurdo-Erebîk de tune, wekî *من* (m+n). Ji aliyê din ve, stopa gewrîyî (?) ku berîya dengdêrên serê bêjeyê dihê, di alfabe ya Kurdî-Latînî de tune ye. Yanê, bêjeya *erê* di alfabe ya Kurdî-Latînî de wiha dihê nivîsîn “erê” lê di alfabe ya Kurdo-Erebîk de bi *vî awayî* dihê nivîsîn: *ئه ر ئ* (?+e+r+ê). Dîsa her çiqas axêverên KBKyê dengên *γ* û *ʃ* yê bi kar bînin jî, ew di alfabe ya standart ya Kurdî-Latînî de tunene. Muhetemen ev ji ber bandora sîstema nivîsê ya Turkî ye. Du deng û tîpên di alfabe ya Kurdî-Latînî de tunene ev in: *lerzoka alveolar /r/* û *velara rekkî /ʃ/*. (ji bo mînakan Tabloya 4an binêre).

Tabloya 4.: Alfabe yê Kurdî (HE: Hînt-Ewropayî; KBK: Kurdîya Bakur)

AFN	Kurdo-Latînî	Kurdo-Erebî	Dengê nêzik di Îngilîzî de	Mînakên denga yê bêjeyên Kurdî
ʔ	*	ئ	Dengê di navberan dengdêrên uh-oh de	azad ئازاد
a	a	ا	but, cut	ba, با
b	b	ب	brother	bir, برا
j	c	ج	jam	ciwan جوان
ç	ç	چ	church	çem, چەم
d	d	د	dad	dû, دوو
æ	e	ه هه	had	de, ده
e	ê	ئ	bed	sê سه
f	f	ف	father	fêr فێر
g	g	گ	garden	ga گا
ɣ	x	غ	r ya Dorier (Fransî)	bax باغ
h	h	ه - هه	honey	heval هه‌فال
ħ	h	ح	Muhammed	Muhemmed موحمەد
ʃ	‘	ع	Ali (Ne HE ye)	Elî عەلی
i:	î	ی	seed	sî سه
i	i	-	sit, bit	min مین

k	k	ك	cake	kêk كێك
l	l	ل	label	lale لاله
l	l	ل	label	bal بـال
m	m	م	mother	min من
n	n	ن	no	na نا
o	o	و	door	bo بو
p	p	پ	pet	pare پاره
q	q	ق	Quran (Ne HE ye)	Qur'an قورئان
r	r	ر	red	rê رێ
r	ř	ر	r ya xişok	keř کەر
s	s	س	simple	serma سەرما
ş	ş	ش	shed	şer شەر
z	j	ژ	pleasure	zîyan ژیان
t	t	ت	telephone	telefon تەلەفۆن
u	u	و	put	Kurdî کوردی
u	û	وو	boot	dûr کوور
v	v	ف	vowel	govar گووار
w	w	و	wind	wane وانە
x	x	خ	loch	xak خاک
y	y	ی ، بیی	yellow	yek یەك
z	z	ز	zebra	zengin زەنگین
ž	j	ژ	pleasure	jin ژن

Morfolojî

Di KNYê de navdêr di sê halan de ne: Rasterast, nedîyar û dîyar. Di halê rasterast de navdêr ti patîkel (wekî a, an, the yên Îngilizî) an jî gire nastînin. Ev aspekta genrîk û forma leksîkî ya navdêrê ye (wekî hengwîn şîrîn e). Halê nedîyar wekî “a” û “an” a Îngilizî bi paşgira êkê ve dihê dîyarkirin û eger navdêr bi dengdêrêkê biqede ev dibe *yek*: kuşêk, kiçêk, mamostayek. Halê dîyar ji bo navdêrên bi e û a yê ve diqedîn paşgira ke û ji bo hemû navdêrên din paşgira ekeyê distînin: piyaweke, kureke, derwazeke (pire), çiyake, Hewlêrîyeke, rêyeke, dêyeke (gund), şûyeke (mêr).

Navdêr bi paşgira anê ve dibin pirjimar. Navdêrên bi bêdengyan ve diqedin an û yên dengdêran ve diqedin jî bi yanê ve dibin pirjimar. Ji bo navdêr hem bibe dîyar hem jî bibe pirjimar, li gor tîpa dawî ya navdêrê paşgîrê ekan û yekan li navdêrê zêde dibe. Wekî mindal > mindalan, dê (gund) > dêyan, mindaleke > mindalekan, dêyeke (gund) > dêyeکان.

Cînavkên Şexsî

Wekî di Tabloya 5an de hatîye nîşandan şeş cînavkên şexsî hene.

Wek mînak, *min mamostam, to qutabî(t), ême Kurdîn, êwe Amrîkîn.*

Tabloya 5.: Cînavkên Şexsî

Cînavkên Şexsî	
Yekjimar	Pirjimar
min	ême
to	êwe
ew	ewân

Tabloya 6.: Cînavkên Xwedîtîyê

Yekjimar	Pirjimar
-im	-man
-it	-tan
-î/y	-yan

Xwedîtî bi paşgiran ve dihêne çêkirin ku li navdêran zêde dibin. Wexta di rewşa rasterast de li navdêran dihêne zêdekirin dengên di tabloya 6an de derdixin.

Mesela, *kitêbim, kitêbî, kitêbman, kitêbtan, kitêbyan.* Ev paşgir di heman demê de dikarin di halê nedîyar de jî li navdêran bèn zêdekirin. Wek mînak, *kitêb+êk+im* (kitêbeke min) (halê nedîyar) û *kitêb+eke+m* (kitêba min) (halê dîyar).

Nîşander

Nîşanderên Kurdî ev in: *eme* (ev, vî, vê), *ew* (ew, wî, wê), *emane* (ev, van), *ewane* (ew, wan). Wek mînak, *eme kitêb e* (Ev kitêbek e), *ewe baş e* (Ew baş e). Wexta nîşander wekî rengdêrên nîşanê dihêne bikaranîn û navdêrê modîfîye dikin, dîsa ev nîşander dihêne bikaranîn. Navdêr di navbera her du perçeyên van nîşanderan de dihê bikaranîn: *em piyawê* (ev mêrik, vî mêrikî), *ew jine* (ew jinik, wê jînikê). Dîsa di vê avanîyê de paşgira pirjimarîyê jî nîşander radibe û li navdêran zêde dibe: *emane hatin* (Ev hatin) lê *em kesane hatin* (Ev kes hatin).

Avanîya Îzafeyê di Rewşa Xwedîtî û Centîfê de

Îzafê "of" a îngîlîzî ye. Di Kurdî de dengdêra "î" her du aliyên avanîya cenetîfê girê dide, wek mînak, *utombêlî min, utombêlî to.* Lê wexta navdêr bi dengdêra *ayê* diqede, dengdêra *î liya îzafeyê* dibe *yî*; wek mînak, *şorêbî-yî tenya* (dara bîyê ya tenê). Wexta navdêr bi dengdêrên din ve diqedin *îzafê* dibe *y*; wekî *mamostay min, dêy êwe* (gundê we), *beşey ême* (cilên me), *mûy to.*

Rengdêr

Avanîya herî berbelav ya ravekên rengdêrî ev e: navdêr+î (îzafe) + rengdêr. Wek mînak, *kiçêkî wirya* (keçeke jîr), *flmêkî xoş* (filmeke xweş). Her çiqas pêkan be lê ne berbelav be jî rêza vê avanîyê dibe ku berevajî be: rengdêr+e+navdêr wekî *şorejin* (jinkok). Wexta ev avanî hate bikaranîn navdêr hevedudanî dihê nivîsîn: *şengebêrî* (bêrîvana rindik) yan jî *kerepîyaw* (mêrikê ker).

Payeya rengdêran bi zêdekirina paşgiran li rengdêran ve dihê çêkirin: *tir* ji bo payeya berawirdkirinê (comparatives) (wekî “er” û “more” a Îngilizî) û *tirîn* ji bo payebalayê (superlatives) (wekî “-st” û the most” a Îngilizî) dihê bikaranîn: *xêratir* (leztir), *xêratirîn* (leztirîn), *cuwantir*, *cuwantirîn*.

Hoker bi piranî tenê di formekê de ne û nakevine formên din. Lê piranîya wan bi zêdebûna paşgira *ane* an jî bi pêşgira *beyê* li bêjeyê ve çê dibin: *zîrekane*, *salane*, *be xêrayî* (bi lezî).

Daçek

Di kurdî de pêşdaçek, paşdaçek û bazinedaçek hene. Pêşdaçekên pir dihê bikaranîn *le*, *wek*, *le ser*, *pêş*, *paş* in. Gelek pêşdaçek ji bo wate bistînin, pêdivîya wan bi paşdaçekan hene. Wek mînak, *le Kurdistan* dihê wateya (li Kurdistanê), *le le Kurdistan ewe* dihê wateya (Ji Kurdistanê). Mînakeke din bi vî awayî ye, *le ew kate da* (di wê demê de), *lê le ew kat ewe* (ji wê demê). Bazinedaçek ew daçek in ku li her du aliyê yekîtîya bêjeyî dihê bikaranîn. Di Îngilizî de zêde berbelav nînin, lê di kurdî de gelek berbelav in. Jêbirîna aliyê bazinedaçekê dibe ku meneyê bi awayekî berbiçav ji holê raneke. Mesela meneya van her du frazan hema bêje wekî hev e: *le ew kate da* (di wê demê de) û *ew kat* (wê demê). Lê dibe ku rakirina daçekekê wateyê bi awayêke cîddî biguherîne: wekî *ew kat ewe* (ji wê demê vir ve) ji *ew kat* (wê demê) cudatir e û *kat ewe* tu wateyê xwe tune.

Jimarên Resen

Ev gelek nêzikê jimarên Farisî ne. Wexta bi alfabeya Kurdo-Latînî dihên nivîsîn, ku bi piranî bi Kuramancî dihên nivîsîn, wekî Îngilizî ye. Lê wexta bi alfabeya Kurdo-Erebî dihên nivîsîn, jimar wekî di tabloya 7an de dihên nivîsîn.

Jimar berîya wan navdêran dihên nivîsîn ku wext û jimarên nîşan didin: *dû roj*, *sê saî, no mang, yek saat, de car*.

Jimarên rêzî ji jimarên resen dihê çêkirin ku ev jimarên resen wexta bi bêdengê biqede paşgira *-amê* û wexta bi dengdêrekê diqede jî paşgira *hemê* distîne ku di tabloya 8an de hatine nîşandan. Rojên heftayê bi vî awayî ne: *Şemme*, *Yekşemme*, *Dûşemme*, *Sêşemme*, *Çarşemme*, *Pêncşemme*, *Heynî/Cum'e*.

Demsal ev in: *behar*, *hawîn*, *payîz*, *zistan*. Meh ev in; *xakelêwe* (Navbera 21ê adarê û 20ê nîsanê), *gulan* (Navbera 21 nîsanê û 20ê gulanê), *cozerdan* (Navbera 21ê gulanê û 20ê hezîranê), *pêşpeř*, *gelawêj*, *xwermanan*, *řezber*, *xezeşwer*, *sermatwez*, *berfanbar*, *rêbendan*, *řeseme*.

Tabloya 7.: Jimarên Resen

Îngilîzî	Kurdî	کوردی	کوردی
0	sîfir	سفر	٠
1	yek	یەك	١
2	dû	دوو	٢
3	sê	سێ	٣
4	çar	چار	٤
5	pênc	پێنج	٥
6	şeş	شەش	٦
7	fiewit	هەوت	٧
8	heşt	هەشت	٨
9	no	نۆ	٩
10	de(h)	دە	١٠
11	yazde	یازدە	١١
12	diwazde	دوازده	١٢
13	sêzde	سێزدە	١٣
14	çarde	چاردە	١٤
15	pazde	پازدە	١٥
16	şazde	شانزە	١٦
17	fievde	هەفدە	١٧
18	hejde	هەژدە	١٨
19	nozde	نۆزدە	١٩
20	bîst	بیست	٢٠
21	bîs u yek	بیست و یەك	٢١
22	bîst u dû	بیست و دوو	٢٢
30	sî	سی	٣٠
31	sî u yek	سی و یەك	٣١
40	çîl	چل	٤٠
50	penca	پەنجا	٥٠
60	şest	شەست	٦٠
70	fiefta	هەفتا	٧٠
80	hešta	هەشتا	٨٠
90	newed	نەوهد	٩٠

100	sed	سەد	١٠٠
101	sed u yek	سەد و یەک	١٠١
200	dûsed	دووسەد	٢٠٠
1000	hezar	هەزار	١٠٠٠
1101	hezar u sed u yek	هەزار و سەد و یەک	١١٠١

Tabloya 8.: Jimarên Rêzîn

Îngilîzî	Kurdî	Îngilîzî	Kurdî
1st	yekem	7th	fiewtem
2nd	dûhem	8th	heştem
3rd	sêhem	9th	nohem
4th	çiwarem	10th	dehem
5th	pêncem	11th	yazdehem
6th	şeşem	12th	duwazehem

Morfolojîya Lêkerî

Sê cure lêkerên Kurdî hene: lêkerên xwerû (wekî *kirdin* [kirin]), lêkerên pêkhatî ku bi pêşgirekê ve dihêne çêkirin (wekî *der kirdin* [derxistin]) û lêkerên kompleks. Lêkerên kompleks ji lêkerê rader û ji navdêr an jî rengdêrêkê pêk dihên (wekî *kar kirdin* (kar kirin), *çak kirdin* (çê kirin)). Di Kurdî de dem, têperî û teneperî, deng, rawe, xwîyang û hejmar li ser lêkeran dihên xwîyanê. Niha em ê li ser çar heb ji van lêkeran bisekinin.

Dem

Berekê Farisî û Îngilîzî di Kurdîya Navendî de dema bê ya rêzimanî tune (forma dema bê ya lêkeran tune). Dîsa wekî “will” û “shall” a Îngilîzî, tu lêkerên alîkar tune ku dema bê nîşan bidin. Di şûna wê de forma dema niha bi hokerekê ve dihê bikaranîn (wekî *de’rom* “Ez diçim” lê *sibeynê de’rom* “sibê diçim”). Bêyî nîşandereke demî, wekî “paşê”, “sibê” an jî “pey du saetan” an jî bêyî ku ji konteksê bihê fêmkirin, kesek nikare ji wateya *de’rom* fêm bike ka gelo ew dihê wateya “ez ê biçim” an jî “ez diçim”. Di dema niha de hemû lêker wekî hev dihêne kişandin (yanê, *de+koka lêkerê+paşnûsek*). Nûsekek bi awayeke zelal ne bêjeyek e ne jî gireyek e, wekî “I” a Îngilîzî ya di “I’ll go home” (Ez ê biçim malê) an jî “t” ya Îngilîzî ya di “I can’t do that” (Ez nikarim wê bikim). Nûsekên pey kokan dihên mîna “I” wekî *paşnûsek* dihêne navkirin. *Paşnûsekên* di Soranî de yên ku di dema borî de dihêne bikaranîn di Tabloya 9an de hatîne dayîn.

Tabloya 10an kişandina lêkera *royîştin* (çûn) ya teneper nîşan dide. Koka lêkerê *ro* ye û bi dengdêrêkê ve diqede (Not: “o” diguhere “w” yê wexta dengdêrêkê pey wê dihê).

Tabloya 9.: Paşnûsek ji bo Kîşandina Dema Niha

Kokên bi dengdêran diqedin		Kokên bi bêdengên diqedin	
Yekjimar	Pirjimar	Yekjimar	Pirjimar
-m	-yn	-im	-în
-y(t)	-n	-î(t)	-in
-a(t)	-n	-ê(t)	-in

Tabloya 10.: Kîşandina Lêkera Royîştinê (Çûn)

	Yekjimar		Pirjimar	
Şexsê Yekem	<i>deřom</i>	diçim	<i>deřoyn</i>	Em diçin
Şexsê Duyem	<i>deřoy(t)</i>	diçî	<i>deřon</i>	Hun diçin
Şexsê Sêyem	<i>deřwa(t)</i>	diçe	<i>deřon</i>	Ew diçin

Neyînîya lêkerê bi guherîna pêşgira *de* yê bo pêşgira *nayê* çê dibe: *nařom* (naçim), *nařoy(t)* (naçî), *nařwa(t)* (naçe), *nařoyn* (Em naçin), *nařon* (Hun naçin), *nařon* (Ew naçin).

Tabloya 11an kîşandina lêkera *bîstinê* (bihîstin) nîşan dide ku koka wê bi bêdengê diqedê. Neyînîya *bîstinê* (bihîstin) wekî ya *royîştinê* ye: *nabîsim*, *nabîsî(t)*, *hwê*. Tabloya 12an du lêkerên din dide ji bo nîşandana kîşandina lêkeran ya dema niha: lêkera *kirdin* (kirin) ku koka wê *ke* ye û lêkeran *bînin* (dîtin) ku koka wê *bîn* e.

Tabloya 11.: Kîşandina Lêkera Bîstinê (bihîstin) ku koka wê bi bêdengê diqedê

	Yekjimar		Pirjimar	
Şexsê Yekem	<i>debîsim</i>	dibihîsim	<i>debîsin</i>	Em dibihîsin
Şexsê Duyem	<i>debîsî(t)</i>	dibihîsî	<i>debîsin</i>	Hun dibihîsin
Şexsê Sêyem	<i>debîsê(t)</i>	dibihîsê	<i>debîsin</i>	Ew dibihîsin

Tabloya 12.: Kîşandina Lêkeran di Dema Niha de

	Yekjimar		Pirjimar	
Şexsê Yekem	<i>dekem</i>	dikim	<i>dekeyn</i>	Em dikin
Şexsê Duyem	<i>dekey(t)</i>	dikî	<i>deken</i>	Hun dikin
Şexsê Sêyem	<i>deka(t)</i>	dike	<i>deken</i>	Ew dikin
Şexsê Yekem	<i>debînim</i>	dibînim	<i>debînin</i>	Em dibînin
Şexsê Duyem	<i>debînî(t)</i>	dibînî	<i>debînin</i>	Hun dibînin
Şexsê Sêyem	<i>debîné(t)</i>	dibîne	<i>debînin</i>	Ew dibînin

Demên Borî

Di Kurdîya Navendî de nêzîkî deh rê hene ji bo kişandina lêkeran di dema borî de. Li vir em ê tenê kişandina çar heb demên borî yên herî berbelav bidin: dema borîya têdeyî, dema borîya berdest, dema borîya nadîyar û çîrokîya dema borîya têdeyî. Ev form li gor têperbûn an jî têneperbûna lêkerê cuda dihên kişandin. Tabloya 13 û 14an kêşana lêkera têper *bîstin* (bihîstin) û lêkera têneper *çûn* nîşan dide.

Tabloya 13.: Kişandina Dema Borî: Lêkerên Têper

	Dema Borîya Têdeyî	Dema Borîya Berdest	Dema Borîya Nedîyar	Çîrokîya Dema Borîya Têdeyî
Şexsê Yekem yê Yekjimar	<i>bîstim</i> (min bihîst)	<i>dembîst</i> (min dibihîst)	<i>bîstûme</i> (min bihîstîye)	<i>bîstibût</i> (min bihîstibû)
Şexsê Duyem yê Yekjimar	<i>bîstit</i> (te bihîst)	<i>detbîst</i> (te dibihîst)	<i>bîstûte</i> (te bihîstîye)	<i>bîstibût</i> (te bihîstibû)
Şexsê Sêyem yê Yekjimar	<i>bîstî</i> (wê/wê bihîst)	<i>deybîst</i> (wî/wê dibihîst)	<i>bîstûye</i> (wî/wê bihîstîye)	<i>bîstibûy</i> (wî/wê bihîstibû)
Şexsê Yekem yê Pirjimar	<i>bîstiman</i> (me bihîst)	<i>demanbîst</i> (me dibihîst)	<i>bîstûmane</i> (me bihîstîye)	<i>bîstibûman</i> (me bihîstibû)
Şexsê Duyem yê Pirjimar	<i>bîstitan</i> (we bihîst)	<i>detanbîst</i> (we dibihîst)	<i>bîstûtane</i> (we bihîstîye)	<i>bîstibûtan</i> (we bihîstibû)
Şexsê Sêyem yê Pirjimar	<i>bîstyan</i> (wan bihîst)	<i>deyanbîst</i> (wan dibihîst)	<i>bîstûyane</i> (wan bihîstîye)	<i>bîstibûyan</i> (wan bihîstibû)

Tabloya 14.: Kişandina Dema Borî: Lêkerên Têneper

	Dema Borîya Têdeyî	Dema Borîya Berdest	Dema Borîya Nedîyar	Çîrokîya Dema Borîya Têdeyî
Şexsê Yekem yê Yekjimar	<i>çûm</i> (çûm)	<i>deçûm</i> (diçûm)	<i>çûm</i> (çûme)	<i>çûbûm</i> (çûbûm)
Şexsê Duyem yê Yekjimar	<i>çûy(t)</i> (çûyî)	<i>deçûy(t)</i> (diçûyî)	<i>çûy(t)</i> (çûyî)	<i>çûbûy(t)</i> (çûbûyî)
Şexsê Sêyem yê Yekjimar	<i>çû</i> (çû)	<i>deçû</i> (diçû)	<i>çûwe</i> (çûye)	<i>çûbû</i> (çûbû)
Şexsê Yekem yê Pirjimar	<i>çûyn</i> (em çûn)	<i>deçûyn</i> (em diçûn)	<i>çûyn</i> (em çûne)	<i>çûbûyn</i> (em çûbûn)
Şexsê Duyem yê Pirjimar	<i>çûn</i> (hun çûn)	<i>deçûn</i> (hun diçûn)	<i>çûn</i> (hun çûne)	<i>çûbûn</i> (hun çûbûn)
Şexsê Sêyem yê Pirjimar	<i>çûn</i> (ew çûn)	<i>deçûn</i> (ew diçûn)	<i>çûn</i> (ew diçûne)	<i>çûbûn</i> (ew çûbûn)

Dengê Tebatî

Di gelek rewşan de dengê tebatî bi lêzêdekirina paşgira *-rê û -ra* li koka dema niha ve çê dibe. Dengê tebatî yê dema niha bi vî awayî çê dibe: *de+koka dema niha+rê*: wekî *dexurê* (dihê xwarin) an jî *denûsrê* (dihê nivîsîn). Dengê tebatî yê dema borîya têdeyî bi koka dema niha û bi paşgira *-ra* ve çê dibe: wekî *xura* (hat xwarin) an jî *nûsra* (hat nivîsîn). Dengê tebatî yê dema borîya nedîyar bi koka dema borî ya têper û bi paşgirên *-ra+w/we* ve çê dibe: wekî *xurawe* (hatîye xwarin) an jî *nusrawe* (hatîye nivîsîn). Wekî dawî, dengê tebatî yê çîrokîya dema borîya têdeyî bi koka dema borî ya lêkerê û bi paşgirên *-ra+bû* ve dihê çêkirin: wekî *xurabû* (hatibû xwarin) an jî *nusrabû* (hatibû nivîsîn). Bi vê mijarê ve eleqedar, divê behsa du tiştan jî bihê kirin. Ya ewil, hemû dengên tebatî yên li vê derê hatine behskirin bi şexsê sêyem yê yekjimar hatine kişandin. Ya duyem, wekî hemû rêzimanan (wekî lêkerên nerêzikî yên Îngilizî), di rêzimana Kurdî de jî hin nerêzikî hene di avakirina dengê tebatî de.

Raweya fermanî bi pêşgira *bi* û koka lêkerê ve dihê çêkirin. Wek mînak, lêkera *royîştin* (çûyîn) ku koka wê *ro* ye, di raweya fermanî de dibe *biro*. Neyînîya raweya fermanî bi pêşgira *me* û koka lêkerê ve dihê çêkirin: *mešo* (neçe), *meçû* (meçe). Di lêkerên complex (du perçe) de pêşgira raweya fermanî dikeve navbera her du bêjeyan: wekî *karkirdin* (kar kirin) dibe *karbike* (kar bike).

Lêkerên pêkhatî bi lêkerekê (wekî *xistin*) û pêşgirekê (wekî *da*) dihên çêkirin, wekî *daxistin* (girtin). Wek mînak, *Dûkandareke dûkanekey daxist* (Dikandêr dikan girt). Dîsa heman lêker dibe ku bi pêşgireke din ve (wekî *leser kirdin* (li xwe kirin) an rengdêrekê ve (wekî çak [baş] kirdin (kirin); *çak* kirdin (baş kirin)) û an jî bi navdêrekê ve (wekî *hawar kirdin* (hawar kirin) bibe yek û bibe lêkereke din.

Sentaks

Ne wekî rêza bêjeyan kirde-lêker-bireser ya Îngilizî, Kurdî xwedîyê vê rêza bêjeyan e: kirde-bireser-lêker. Ev rêz bi tabetî jî bo lêkerên têper rast e ku ev lêker xwedîyê bireserekê ne: wekî "xwarin", "ajotin", "tevdan". Bereksê van lêkeran lêkerên teneper xwedîyê bireserekê nînin: wekî "razan", "kenîn" û "çûn". Kesek dikare "biçe" lê nikare tişteke yan jî kesek "biçe" bike (wekî *min sêwêk dexom* (ez sêvekê dixwim) an jî *ew dengêkî bîst* (wî dengêkê bihîst). Ne her wext lê bi piranî, hokerên demî û yên rewşî berîya lêkerî dihên, lê hokerên cihî pey lêkerê dihên: *emšo deçim bo bazar* (îro diçim bazarê), *Shaho le nekaw pêkenî* (Şaho nişkava kenî), *Shaho be pele çû bo fêrge* (Şaho bi ecele çû dibistanê). Wextê hemû perçeyên hevokê di nav hevokê de hebin, avanîya hevokê ya herî berbelav ev e: Hokerên demî - kirde - hokerên rewşî - lêker - hokerên cihî: *emšo, Shaho be pele çû bo bazar* (îro şaho bi ecele çû bazarê). Di dema niha da nîşankera kirdeyê li ser lêkerê dihê nîşandan: *min Shaho debînim* (Ez Şaho dibînim). Lê di demên borî, hevokên têper

de nîşankera kirdeyê li ser bêjeya berîya lêkerê zêde dibe: *Pêrê, Shahomê dît* (Pêr min Şaho dît). Eger pirsra vê hevokê bihê pirsîn, wê bersiv ev be; *pêrê m dît* (min pêr dît) an jî dikare wiha be: *Pêrê dîtîm* (min pêr dît).

Hevokên Kurdî dikarin bi du awayan di nav têkilîyê de bin: hevokên hevseng û yên bînseng. Hevokên hevseng bi hatina ber hev ve û bi gihanekên hevseng ve dihên girêdan. Mînakek ji bo ya ewil: *Şofîreke debezî, silawî kird, duway çak u xoşî danîşt, daway awî kird, gutî: Tîmû me, gelêk*. (Ajo van daket, silav da, xal xatir pirsî, av xwest, got: tî me, gelek).

Hevokên Hevseng

Her çiqas di zimanê rojane de kêm be jî, gihanek jî ji bo girêdana hevokên hevseng dihêne bikaranîn. Gihaneka herî berbelav paşnûseka =uyê ye. Gihanekên din: *yan-yan, belam* (lê), *eger an jî bêtû: min çûm u danîştîm* (Ez çûm û min got), *yan min deçim yan ew deçêt* (yan ez diçim yan jî ew), *min çûm, belam ew nehat* (ez çûm, lê ew nehat), *bêtû neye, minîş naçim* (Eger tu neyê, ez jî naçim). (Not: paşnûseka îş dihê wateya “jî”, nexwe *minîş* dihê wateya “min jî / ez jî”)

Hevokên Bînseng

Hevokên temamer, yên peywendîyê û yên hokerî bi gihaneka *ke* (ku) ve dihêne çêkirin. Gihanekên hevedudanî yên ku *keyê* bi kar dihînin jî ev in: *her ke, be mercêk ke* (bi mercê ku). Gihanekên hevokên bînseng yên din ev in: *tal/heta, taekû/hetawekû* (da ku/heta ku), *bêtû/eger* (eger).

Vokubularî / Bêje

Her du zaravayên Kurdî, KN û KBK bi gelek devokên xwe ve bêjeyên xwe zêde kirine. Lê dîsa jî, di Kurdîya dihê axaftin de hêj jî gelek bêjeyên qerzkerî hene ku ji zimanên Erebi, Farişî û Tirkî hatine standin. Kurdîya standart, bi zanebûn û bi awayekî berbiçav, bi taybetî li Iraqê, zimanê xwe ji bêjeyên qerzkerî, bi taybetî ji Erebi paqij kirîye. Di salên dawî de di şûna Erebi de, ji zimanên Ewropayî bi taybetî ji Îngilîzî jî bo medya û pirtûkên dibistanê bêje dihêne qerzkerin. Bêjeyên wekî *tolerans* “tolerance”, *sponser* “sponsor”, *sîvîl* “civil”, *festîval* “festival” û *kam-peyn* “campaign” niha gelek berbelav in. Dîsa meriv dikare rastî gelek gotinan bihê ku bi temamî wekî Îngilîzî ne: wekî navê programên televîzyonê (wekî *Top Story; Style*), navê apartmanan (wekî *Naz City*) û hwd.

Li vir em ê hin bêje û gotinên Kurdî bidin yê ku di KN û KBK yê de hevpar in. Ji bo tevlihevî çê nebe, di bêjeyên ne wekî hev de, em ê ji bo Kurdîya Navendî (N) û ji bo Kurdîya Bakurê jî (BK) binivîsin:

erê, na, fermû (N) / *fermo* (BK), *spas, ser, dest, çaw* (N) / *çav* (BK), *mû, kezî, lût/kepo* (N) / *poz³* (BK), *lêw* (N) / *lêv* (BK), *kon* (N) / *kevn* (BK), *nan, aw* (N) / *av* (BK), *kiç* (N) /

3 Kepî di kurmançî de jî heye (Nota wergêr)

keç (BK), kuř (N) / kuř an jî xort (BK), jin, pîyaw (N) / mêr (BK), bira, xuşk (N) / xuşk an jî xwîşk (BK), bab/bawik (N) / bab an jî bav (BK), dayik, gul (N) / gul (BK), asman (N) / asîman (BK), herd (N) / erd (BK), roj, şew (N) / şev (BK), xanû (N) / xanî (BK), mał (N) / mal (BK), dar, şekir, şîrîn/şîrîn, bîrsî (N) / bîrsî an jî birçî (BK), tînu (N) / tî (BK), pîş (N) / pîş an jî qirêjî (BK), pak, xew, mandê (N) / mandî (BK), kem (N) / kêm (BK), gelêk (N) / gelek (BK); xebat, azadî, silaw (N) / silav (BK), be xêr hatî (N) / bi xêr hatî (BK), to çonî? (N) / tu çawan î an jî tu çawa yî? (BK), min baş im (N) / ez baş im (BK), spas, to çi dekey? (N) / tu çi dikî? (BK), malawa (N) / malava (BK) xuwa hafiz (N) / bi xatirê te an jî bi xatira te (BK), min Kurd im (N) / ez Kurd im (BK), min xwêndkar im (N) / ez xwendekar im (BK), min mamostam (N) / ez mamosta me (BK), beyanît baş (N) / sipêde baş (BK), roj baş, şew baş (N) / şev baş (BK), baş e, baş nîye (N) / baş nîne yan jî ne baş e (BK).

Metna Mînak

Tabloya 15an ji çîrokekê hatîye wergirtin ku ji hêla axêvereke Kurdî ya ji Suleymanîyeya Kurdistana Iraqê ve hatîye gotin. Metn bi KNyê ye, lê hem bi alfabeya Kurdo-Erebî hem jî bi ya Kurdo Latînî hatiye nivîsîn (Ji Wahby û Edmonds 1966, 176-179 hatîye standin.)

Tabloya 15.: Metna Mînak, bi Du Alfabeayan, bi Wergera Kurmancî ve

Bextyar u Bedbext dû bira bûn le dêyek da	بەختیار و بەدبەخت دوو برا یوون لە دێیەک دا
Bextyar û Bedbext du bira bûn li gundekî.	
Rojêk rojan biyaryan da ke biñon bo şaran, pare peyda biken; we her bo sibeynê serî xoyan helgirt u pêkewe kewtne fê ...	رۆژێک رۆژان بیریاریان دا که بڕۆن بۆ شاران، پاره پەیدا بکەن؛ و هەر بۆ سەبەینێ سەری خۆیان هەلگرت و پێکەوه کەوتنە فێ...
Rojek biryar dan bo biçine bajaran, pere qezenc bikin; û roja din serê sibê serê xwe hildan û ketine rê...	...
Bo nîweřo geyiřtine ser kanî u awêk.	بۆ نیوەرۆ گەمیشتنە سەر کانی و ئاوێک.
Nîvroyê gîhiřtine ser kanîyek û avekê.	
Wityan, "Ba lêre wiçanêkî bo bideyn u nanî nîweřoy lê bixoyn", we danîřtin le giwêy kanîyek.	وتیان [گوتیان]، "با لێره وچانێکی بۆ بەدەین و نانێ نیوەرۆی لێ بخرۆین"؛ و هە دانیشتن لە گۆبی کانێیەک.
Gotin, "Em li vê derê bêhna xwe vedin û nanê nîvroyê bixwin"; û rûniřtin ber kanîyekê.	
Înca Bedbext rûy kirde Bextyar: "Bextyar, ba bo nîweřo têşûyekey to bixoyn, têşûyekey minîř bo êwarêman ...	ئێنجا بەدبەخت رۆوی کردە بەختیار؛ 'بەختیار، با بۆ نیوەرۆ تێشووێهە کە تۆ بخرۆین، تێشووێهە کە منیش بۆ ئێوارێمان ...
Paşê Bedbext li Bextyarî zivirî; "Bo xwarina nîvroyê em para te bixwin, para min jî bo êvarê ...	
Bextyar desesîrekey piřtî xoy kirdewe, we le ser erzekey raxist.	بەختیار دەسەسەرە کە ی پێشتی خۆی کردووه، و هە لە سەر ئەرزە کە ی راکست.
Bextyar egala piřta xwe vekir û li ser erdê raxist.	

Sa her çîyekî tiya bû xwardyan, we hendê boy hesanewe u kewtnewe rê.	سا هەر چییەکی تیا بوو خواردیان، وه هەندێ بۆی حسانەوه و کەوتنەوه رێ.
Her tiştên tê de bû xwarin û bêhna xwe vedan û ketine rê.	
Êware be ser hat.	ئێواره بەسەر هات.
Êvar bi ser wan de hat.	
Hêšta awayî dût bû, geyîştne dûrêyanêk, kanî u awakî lê bû.	هێشتا ئاواپی دوور بوو، گەیشتنه دوورنیانێک، کانی و ئاویکی لێ بوو.
Gund hêj dût bû, gihîştine durêyekê ku kanî û avek lê bû.	
Em care Bextyar rûy kirde Bedbext u wîtî (/ gutî): “Bedbext, min zorim birsîye; wa dîyare awayîş zor dût e; ba lêre danîşîn, şew bikeyn, încâ ekewînewe (/dekewînewe) rê.	ئەم جارە بختیار رووی کردە بەدبەخت و وتی [گوتی]؛ 'بەدبەخت، من زۆرم برسپییە؛ وا دیارە ئاواپیش زۆر دوورە؛ با لێزە دانیشین، شەمی بکەین، ئینجا ئەکەوینەوه [دەکەوینەوه] رێ.
Vê carê Bextyar vegeerîya Bedbext û gotîyê: “Ez pir birçî me; wa dîyar e gund gelek dût e; li vîr em rûnîn, şeva xwe derbas bikin, paşê bikevine rê.	
Bextyar wîtî (/gotî): “Hew, be Xwa, min le têşûwekem beşî to nadem, her beşî xom eka (/ deka).	بەختیار وتی [گوتی]؛ 'هەو، بە خوا، من لە تێشووئەکم بەشی تۆ نادەم، هەر بەشی خۆم ئەکا [دەکا].
Bextyar gotê: “Hew, bi Xwedê, ez ji xwarina xwe para te nadim, ew hemû têra min bike.	
Bextyar, ke em napiyawîyey dî, kas bû, we her ewendey pê kira bilê: “ke wa bû, Bedbext, îtir mn hawrêy bedsirîştêki wekû to nakem; lem dû rûye yekêk helbijêre, minîş ewî tiryan egrim (/degrim)”.	بەختیار، کە ئەم ناپیایوییەکی دی، کاس بوو، وه هەر ئەوەندە، پێ کرا بێ؛ 'کە وا بوو، بەدبەخت، ئیتیر من هاورپیی بەدسەرشتێکی وەکۆ تۆ ناکەم؛ لەم دوو رۆیە بەکێک هەلبێژێرە، منیش ئەوی تریان ئەگرم [دەگرم].
Bextyar, ku ev bêbextîya wî dît, matmayî ma û tenê karî jê re wiha bêje: «ku wiha be, Bedbext, êdî ez hevrêfîyê bi bêbextekî wekî te re nakim; ji van her du rêyan yekê hilbijêre, Ez ê jî ya din bigirim”.	
Bedbext rêgayekyanî bo xoy helbijard, Bextyarîş milî rêgekey tirî girt u lêk ciwê bûnewe.	بەدبەخت رێگایەکیانی بۆ خۆی هەلبێژارد، بەختیاریش ملی رێگەکەمی تری گرت و لێک جوێ بوونەوه.
Bedbext rêyek ji bo xwe hilbijart, Bextîyar jî rêya dinê girt û ji hev cuda bûn.	
Bextyar ke tarîkî be ser da hat tûşî aşekonêk bû ...	بەختیار کە تاریکی بەسەر دا هات تووشی ئاشەکوونێک بوو ...
Bextyar ku tarî bi ser de hat rastî aşekevnekê hat.	
Ewendey pê neçû şêrêk hate jûrewe... le paš ew gurg kirdî be jûra ... we rêwî geuyîst.	ئەوەندە پێی نەچوو شێرێک هاتە ژوورەوه ... لە پاش ئەو گورگ کردی بەژورا ... وه رێوی گەیشت.
Pir wext ser de neçû, şêrek hate hundir ... pey wî gur kete hundir ... û rovî gihîşte hundir.	
... Şêr rûy kirde rêwî: “... demêke hiç deng u basêkt bo negêrawmetewe”.	... شێر رووی کردە رێوی؛ '... دەمێکە هیچ دەنگ و باسێکت بۆ نەگێراومەتەوه.
Şêr berê xwe da rovîyî: “... demek e tu qet xeberekê ji bo min nayîni”.	

Rêwî wîfî (/gutî): “qurban, ... mişkêk heye lem aşe kone da, diwanze dînarî zêfî heye; hemû sibeynê, ke xor ekewêtewe (/dekewêtewe) aşekewe, em mişke em zêrane dênête derewe, le ber xoreke řayan exa (/dexa) w yaryan pê eka (/deka)...	رَبْوِي وَتِي [اڭوتى]؛ `قوربان، ... مشكك هميه لم ناشهكونندا، دوانزه دیناری زیری همیه؛ هموو سبیینی که خور نهکمیته [ادهکمیته] ناشهکمه، نم مشکه نم زیرانه دیننیه درموه، لمبر خورمه رایان نهکا [ادمخا] و یاریان پی نهکا [ادمکا] ...
Rovî got, “Qurban, ... mişkek di vê aşê kaviî de heye, diwazdeh zêrên wî hene; her sibeh, ku tîrêj dikevîne aşê, ev mişk van zêran datîne derva, li ber tavê datîne û bi wan re dilîze ...	
Şay caneweran, ke emey bîst, spasî mam rêwî kird; we le paš nexte hawpîrsekêyî tir encumen bihaweyan lê kird.	شای جانهوران، که نهمی بیست، سپاسی مام ربوی کرد؛ وه لمپاش نمختی هاورسکیی تر نهجومن بلایمیان لی کرد.
Şahê heywanan, ku ev bihist, spasî bi rovî kir; û pey hin axaftinên dîtir civat belav bû.	
Bextyar, ke giwêyî lem qisane bibû, îtir xew neçuwe çawî; çawerwanî xorhelat bû ...	بهختیار، که گوئی لم قسانه ببوو، ئیتیر خوو نهچووہ چاوی؛ چاوروانی خورهلأت بوو ...
Bextyar, ku ev qise bihistibûn, êdî xew neçû çavan; çaverêyê hilhatina rojê bû ...	
Le pîr le kunêkewe şîtêk brîskayewe. Serî mişkêk, şîtêkî brîskedar be demewe, le kunêkewe hate derê ...	له پیر له کونیکهوه شتیک بریسکایهوه. سهری مشکیک، شتیک بریسکدار به دهموه، له کونیکهوه هاته درئ ...
Paşê di qulekê de tişteq biriqî. Serê mişkêkî, tişteki biriqî di devan de ji qulê derket ...	
Bextyar çû, zêrekanî ko kirdewe u xistinewe gîrfaniyewe, we le aşeke hate derewe ...	بهختیار چوو، زیرمکانی کو کردموه و خستنییه گیرفانیهوه، وه له ناشهکه هاته درموه ...
Bextyar çû, zêr kom kirin û xistine bêrika xwe û ji aşî derket ...	
Îtir zor dewlemend bibû ...	ئیتیر زور دهلمند ببوو...
Êdî pir dewlemend bûbû ...	
Rojêk le rojan rêbiwarê hate jûrewe u piyaleyê awî kird be sera, we ke lêbuwewe henaseyêkî helkêşa.	روژیک له روزان ریبورای هاته ژورموه و پیلالمی ناوی کرد به سهر، وه له لیبوووه هناسهییکی هملکیشا.
Rojek ji rojan rêwîyek hate hundir û piyaleyek av daqurtand û heta jê hat nefesek stand.	
Dergawan desbecê çû be layewe we pê wit (/gut) ke xawenmal tika eke (/deka) ke biçête lay.	دەرگاوان دسهبعی چوو به لایهوه و پئی وت [اڭوت] که خاونمال تیکا نهکا [ادمکا] که بیچه لای.
Dergevan cîda çû ber wî û gotê ku xwedîmal dixwaze biçe hinda wî.	
Řebwaryan birde lay Bextyar.	رهبوریان برده لای بهختیار.
Rêwî birin ba Bextyar.	
Len paš nextê xoşî u çonî Bextyar wîfî (/gutî): “bira giyan, ... ewey min heme le gel to da beşyan ekem ...	لمپاش نمختی خوشی و چونی بهختیار وتی [اڭوتی]؛ `بیرا گیان، ... نهمی من همسه له گهل تودا بهشیان نهکم ...
Pey halpîrsînê Bextyar gotîyê: bira can, ... tiştê ez xwedîyê wan im ez ê bi te re parve bikim...	

Bedbext ... wîfî (/gufî): ebê pê m blêy, Bextyar, to em dewlête le kiwê u çon çing kewtuwe; minîş eçim, wekû to peyday ekem.	بەدبەخت ... گتی؛ ئەبێ پێم بلێی، بەختیار، تۆ ئەم دەوڵەتە لە کۆی و چۆن چنگ کەوتوو؛ مینیش ئەچم، وەکۆ تۆ پەیدای ئەکەم.
Bedbext ...gotê: «Divê tu ji min re bibêji, Bextyar, te ev zengîni li ku û çawa peyda kir; ez ê jî biçim û peyda bikim.	
Herçend Bextyar be serya hat... sûdêki nebû... Bextyar ke le qisekanî bûwewe, îtir Bedbext aramî negirt, derpeşyê derewe berew aş.	هەرچەند بەختیار بەسەریا هات ... سوودێکی نەبوو ... بەختیار کە لە قەسەکانی بوو، وە، ئیتر بەدبەخت نارامی نەگرت، دەرپەشییە دەرەو بەرەو ئاش.
Herçend Bextyar xwest wî îqna bike ... lê bi ser ne ket ... Bextyar dema qîseta xwe jê re got, êdî aramî bi Bedbextî neket, bi lez û bez ber bi aşî ve çû.	
Çuwe jûrewe, we wekû Bextyar kirdbûy le pişt doşyanekewe xoy mat da.	چوو ژووڕوو، وە وەکۆ بەختیار کردبووی لە پشت دۆلیانەکەو خۆی مات دا.
Çû hundir, wekî ku Bextyar kiribû li pişt doşyanê xwe veşart.	
Şew tewaw tarîk bibû ke şêrêk le pişêka kirdî be jûra u le nawendî aşêke da heltûtêka. Le paş ew ...	شەو تەواو تارێک ببوو کە شیرێک لە پێشکا کردی بە ژووڕا و لە ناوەندی ئاشەکەدا هەلتووتمکا لەپاش ئەو ...
Şev bi temamî tarî bûbû ku şêrêk nişkave ket hundir û berê xwe da nîveka aşî. Piştî wî ...	
Înca şêr rûy kirde mam řêwî: “ ... ewe bo demêk e deng u basêkit bo min negêrawetewe?”	ئینجا شیر رووی کردە مام رێوی: ‘... ئەو بۆ دەمێکە درەنگ و باسێکت بۆ من نەگێراوە تەو؟’
Vêca şêr zivîrî mam rovî: “ ... ev wextek e ez xeberekê ji te nabihîzim?”	
Řêwî wîfî: “qurban ... carî pêşû katê ke lêre da ew agayanem bo egêfaytewe, ademîzadê lew doşyanekewe xoy mat dabû, giwêy le hemû bibû ...	رێوی گتی؟ ‘قوربان ... جاری پێشوو کاتی کە لێرە دا ئەو ئاگایانەم بۆ نەگێراوە، ئادەمیزادێ لەو دۆلیانەکەو خۆی مات دا، بوو، گۆی لە هەموو ببوو ...
Rovî gotê: “Qurban ... cara pêşî ku min li vir ew agahî ji bo te hanî, zelamekî di pişt doşyanê de xwe veşartibû û her tişt bihîstibû...”	
Şêr, ke emey bîst, wîfî: “adey, namerdtan neken, aşêke bigerên; eme Xwa ye, şêwî em êwareyeman bo derçê” ...	شیر، کە ئەمەیی بیست، گتی: ‘ئادە، نامەردتان نەکەن، ئاشەکە بەگەرێن؛ ئەمە خوا یە، شێوی ئەم ئێوار مێمان بۆ دەرچێ ...
Şêr, ku ev bihîst, gotê: “De, xwe namerd nekin, li aşî bigerin; Xwedê heye, dibe ku şîva me ya vê êvarê derkeve” ...	
Her ke çûne ewe doşyanekewe, Bedbextyan dozîyewe ...	هەر کە چوو ئەو ئەو دۆلیانەکەو، بەدبەختیان دۆزبێو ...
Çawa ku çûne wî alîyê doşyanê, bedbext dîtin.	
Minîş hatmewe u hîçyan nedamê.	مینیش هاتمەو و هێچیان نەدامی.
Ez jî hatim lê tiştêk nedane min.	

(Not: Hevoka dawî di Kurdî de gotinek e ku çîrokbêj bi wê nîşan dide ku ev dawîya çîrokê ye. Ev gotin dibe ku li gor herêman hinek biguhere.)

Agahî

Ez spasdarê Erik Anonby, Michael Chyet û Deniz Ekici me ji bo fikrên wan yê halê musvedde yê vê xebatê. Ez tenê berpîrsê vê naverokê me.

Ji bo Zêdetir Xwendinê

- Chyet, M.L. (2003). *Kurdish-English Dictionary: Ferhenga kurmancî-Inglîzî*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Ekici, D. (2010). *Beginning Kurmanji Kurdish (DVD-ROM)*. Tucson: University of Arizona.
- Haig, G., and Öpengin, E. (Eds.) (2014). "Introduction to Special Issue. Kurdish: A Critical Research Overview." *Kurdish Studies*, vol. 2, no. 2, 99-122.
- Haig, G., and Öpengin, E. (2015). "Kurmanji Kurdish in Turkey: Structure, Varieties, and Status." https://www.academia.edu/17650650/Kurmanji_in_Turkey_structure_varieties_and_status
- Hassanpour, A. (1992). *Nationalism and language in Kurdistan, 1918-1985*. San Fransisco: Mellen Research University Press.
- Karadaghi, R. (2006). *The Azadi English-Kurdish (Central K) Dictionary*. Teheran: Elsan Publishing House.
- Sheyholislami, J. (2015). "Language Varieties of the Kurds." In W. Taucher, M. Vogl, and P. Webinger (Eds.), *The Kurds: History, Religion, Language, Politics* (pp. 30-51). Vienna, Austria: Austrian Federal Ministry of the Interior.
- Sheyholislami, J., Hassanpour, A., and Skutnabb-Kangas, T. (Eds.). (2012). *The Kurdish Linguistic Landscape: Vitality, Linguicide and Resistance*. Special issue of *International Journal of the Sociology of Language*, vol. 2012, no. 217.
- Thackston, W.M. (n.d.). *Kurmanjî Kurdish - A Reference Grammar with Selected Readings*. http://www.fas.harvard.edu/~iranian/Kurmanji/kurmanji_1_grammar.pdf
- Thackston, W. M. (n.d.). *Sorani Kurdish - A Reference Grammar with Selected Reading*. Accessed April 10, 2016. http://www.fas.harvard.edu/~iranian/Sorani/sorani_1_grammar.pdf
- Wahby, T. and C.J. Edmonds. (1966). *A Kurdish-English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.